

3. Дзюба І. Юрій Шерех – літературознавець і культуролог. *Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн.* К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. 2. С. 5–32.
4. Костюк Г. Зустрічі і прощання. *Спогади у двох книгах.* К.: Смолоскип, 2008. Кн. 2. 512 с.
5. Лисенко-Ковальова Н. Юрій Шевельов (Шерех) в МУРі (Мистецький Український Рух). *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки.* 2004. №3. С. 193–201.
6. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. К.: Либідь, 1997. 360 с.
7. Піскун В.М., Ціпка А.В., Шептицька Т.Л. Юрій Шевельов: виклик часу і відповідь науковця: Монографія. К.: «МП Леся», 2010. 174 с.
8. Українська літературна критика ХХ ст.: Антологія у двох томах. К.: Наукова думка, 2015. Т. 1. 720 с.
9. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн.2. 1151 с.
10. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади. Харків – Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль». Видавництво М. П. Коць, 2001. Т. 2. 304 с.

References

1. Basiliya X. (2001). *Do istoriyi Mysteczkogo Ukrainського Ruhu* [On the history of the Ukrainian Art Movement]. *Nacionalnyj universytet «Kyievo-Mohylyanska academiya».* *Naukovi zapysky: Filologichni nauky*, vol.19, pp. 51–55 (in Ukrainian).
2. Grabovych G. (2003). *V poshukah velykoyi literatury* [In search of great literature]. *Do istoriyi ukrainskoyi literatury (Doslidzhennya, eseyi, polemika)* [Before history of Ukrainian literature (research, esei, polemic)]. Kyiv: Krytyka, pp. 535–574 (in Ukrainian).

3. Dzjuba I. (2008). *Yuriy Scherekh – literaturoznavets i kulturoloh* [Yuri Sherekh – literary scholar and culturologist] *Shevelov Y. Vybrani pratsi* [Chosen works]. Kyiv: Vyd. Dim «Kyievo-Mohylyanska academiya». Book 2, pp. 5–32 (in Ukrainian).
4. Kostyuk G. (2008). *Zustrichi i proshhannya. Spogady u dvoch knyгах* [Meeting and farewell. Memories in the two books]. Kyiv: Smoloskyp. 512 p. (in Ukrainian).
5. Lysenko-Rovaljova N. (2004). *Yuriy Shevelov(Sherekh) v MURi (Mysteczkij Ukrainskyj Ruh)* [Yurii Shevelov (Sherekh) in the UAM (Ukrainian artistic movement)] *Visnyk Luganskogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Filologichni nauky*, no. 3, pp.193-201 (in Ukrainian).
6. Pavlychko S. (1997). *Dyskurs modernizmu v ukrainskij literatury* [The discourse of modernism in the Ukrainian literature]. Kyiv: Lybid. 360 p. (in Ukrainian).
7. Piskun V., Tsipko A., Sheptytska T. (2010). *Yuriy Shevelov: vyklyk chasu i vidpovid naukovtsya* [Yuri Shevelov – challenge of time and response of scientist]. Kyiv: Lesya ltd. 174 p. (in Ukrainian).
8. *Ukrainska literaturna krytyka XX stolittya: Antologiya v dvoch tomah* [Ukrainian literature critics of the twenties century: anthology in the two books]. Kyiv: Naukova dumka. Book 2. 720 p. (in Ukrainian).
9. Shevelov Y. (2008). *Vybrani praci u 2 knyгах* [Chosen works in 2 books]. Kyiv: Vyd. dim«Kyievo-Mohylyanska academiya». Book 2. 1151 pp. (in Ukrainian).
10. Shevelov Y. (2001). *Ya – mene – meni... (i dovkrughy) Spohady* [I – me...(around) Memories]. Kharkiv-New York: Vydannya chasopysu «Berezil». Vydavnyctvo M.P. Kocz. Book 2. 304 p. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.9>
УДК 323.113(=161.2)(71)–329.14/.15

Олеся Дзира

кандидат історичних наук, завідувач відділу зарубіжної україніки
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ORCID: 0000-0002-3928-3824
Email: dzyraolesya@gmail.com

РОЗКОЛ В УКРАЇНСЬКОМУ КОМУНІСТИЧНОМУ РУСІ КАНАДИ В 1930-Х РР.

Анотація. У статті обґрунтовано причини розколу в українському комуністичному русі Канади в середині 1930-х років у пік його популярності. Вони полягали в ознайомленні його прибічників з відомостями про розкуркулення, голодомор 1932–1933 рр., більшовицькі репресії на теренах Української Соціалістичної Радянської Республіки тощо. Наочно описано, як проходив цей конфлікт у Товаристві «Український робітничо-фермерський дім», яке об'єднувало українських комуністів, як сприймався його членами, до яких наслідків призвів і яким чином позначився на поширенні комуністичних поглядів серед українства Канади. Товариство поділилось на тих, хто беззаперечно вірив, або знав правду і однаково підтримував сталінську політику в Україні і тих, хто її засуджував і по-інакшому бачив подальше життя в робітничо-селянській державі. Показано, як розвивався комуністичний рух у 30-ті роки ХХ ст., як виокремився з нього так званий соціалістичний сегмент, ким були його прибічники та які ідеї сповідували. Варто відзначити, що

«опортуністи», які сформували «Федерацію українських робітничо-фермерських організацій», певний час не могли визначитись зі своє суспільно-політичної позицією й вагались на чий бік стати: чи приєднуватись до українського національно-патріотичного блоку організацій, чи функціонувати окремо, незважаючи на малочисельність. Провідними членами новоствореної організації були Д. Лобай, Т. Кобзей, С. Хвалібога, Ю. Елендюк, М. Змішовський. У серпні 1928 р. прибув до Канади М. Мандрика, делегований Українською партією соціалістів-революціонерів у Празі задля пошуків фінансової підтримки українських соціалістичних інституцій у Чехословаччині. Це мала бути короткотривала місія, що трансформувалась у постійне перебування за океаном. М. Мандриці вдалося згуртувати українських соціалістів, які не мали ніякого відношення до ТУРФДому. У дослідженні також охарактеризовано напрями діяльності українських соціалістів у Канаді, їхні зв'язки з іншими громадськими організаціями, політичними партіями та майбутні відносини з колишніми однодумцями. Зроблено спробу дати оцінку соціалістичному рухові та встановити його значення для суспільно-політичного життя діаспори.

Ключові слова: українці в Канаді, діаспора, комуністичний рух, соціалісти, конфлікти.

Olesia Dzyra

PhD in History,

Head of the Department of foreign Ukrainica,
Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv

THE SPLIT IN THE UKRAINIAN COMMUNIST MOVEMENT IN CANADA IN THE 1930s

Abstract. The article substantiates the reasons of the split in the Ukrainian communist movement in Canada in the mid-1930s at the peak of its popularity. They consisted of acquainting of its supporters with information about dekulakization, the Holodomor of 1932–1933, the Bolshevik repressions on the territory of the Ukrainian Socialist Soviet Republic, and so on. It clearly describes how this conflict took place in the Ukrainian labour-farmer temple association, which united Ukrainian communists, how it was perceived by its members, what consequences it led to and how it affected on spreading of communist views among Ukrainians in Canada. The society was divided into those who unquestioningly believed or knew the truth and equally supported Stalin's policy in Ukraine and those who condemned it and saw a different way of further life in the workers 'and peasants' state. It shows how the communist movement developed in the 1930s, how the so-called socialist segment stood out from it, who its supporters were and what ideas they professed. It is worth noting that for some time the "opportunists", that formed Federation of Ukrainian Labour-Farmer Organizations, could not decide on their socio-political position and hesitated on whose side to stand and whether to join the Ukrainian national-patriotic bloc of organizations or to function separately, despite the small number. The leading members of the newly created organization were D. Lobay, T. Kobzey, S. Khvaliboga, Y. Elendyuk, and M. Zmiyovsky. In August 1928, M. Mandryka arrived to Canada, delegated by the Ukrainian Party of Socialist Revolutionaries in Prague to seek financial support for Ukrainian socialist institutions in Czechoslovakia. It was to be a short-term mission, that transformed into a permanent staying overseas. M. Mandryka managed to unite Ukrainian socialists who had nothing to do with the ULFTA. The research also describes the directions of activity of Ukrainian socialists in Canada, their ties with other public organizations, political parties and future relations with former like-minded people. An attempt is made to evaluate the socialist movement and establish its significance for the social and political life of the diaspora.

Key words: Ukrainians in Canada, diaspora, communist movement, socialists, conflicts.

Постановка проблеми. Великої популярності в міжвоєнний період серед українців Канади набрав комуністичний рух, що становив загрозу для українських національно-патріотичних організацій та демократичного ладу Канади загалом. Тому особливо цікавими для дослідників є конфлікти і непорозуміння в його монолітному середовищі, зокрема, їх вплив на зміну його членства, ідеології, напрямів діяльності тощо. Цій темі приділялось мало уваги як в зарубіжній, так і у вітчизняній історіографії.

Аналіз наукових публікацій. Коротку, але змістовну характеристику діяльності комуністів у діаспорі та їх організацій подав М. Марунчак у контексті історії громадського життя українських емігрантів у Канаді [8]. Окремо простежив відмежування соціалістичного сегменту від комуністичного блоку у своїй статті А. Макух [13].

М. Сорока аналізував діяльність М. Мандрики, соціалістичного лідера, що стояв осторонь від комуністів [9]. Вітчизняні науковці ж оминули своєю увагою обрану проблематику.

Важливим джерелом для дослідження стали спогади учасників цих подій – соціалістів Т. Кобзея [3; 4], Д. Лобая [6] та переконаного комуніста І. Бойчука [11].

Тому **метою запропонованої роботи** є визначення особливостей розвитку українського комуністичного руху Канади на початку 30-х рр. ХХ ст. та виокремлення з нього соціалістичного напрямку. Відповідно до мети поставлено такі завдання: проаналізувати причини та наслідки розколу в українському комуністичному русі Канади; охарактеризувати діяльність українських соціалістичних організацій діаспори у 1930-ті рр.

Виклад основного матеріалу. Більшовицький переворот та створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік позитивно вплинули на комуністичний рух у Канаді. Ще 1 березня 1918 р. українські комуністи закладають Товаришество «Український робітничий дім» (далі – СУРД) у Вінніпезі, яке було культурно-просвітнім товариством і за своїм статутом мало допомагати фермерам та робітникам у Канаді й на Батьківщині [8, с. 73]. Зрозуміло, що завдання товариства у статуті складались відповідно не тільки до бажань їхніх засновників, а й до вимог, продиктованих урядом Канади.

Засобом здійснення мети Товаришества стала культурно-освітня праця з проведенням публічних лекцій, концертів, театральних вистав, освітніх курсів, закладанням шкіл, бібліотек [3, с. 87–88], започаткуванням курсів для ліквідації неписьменності, утворенням драматичних гуртків, мандолінових оркестрів, хорів при робітничих домах і створення нових відділів товариства. Очевидно, що такі напрями діяльності СУРД приваблювали робітників і фермерів Канади. Членами організації могли бути тільки робітники, а згодом і фермери, що сповідували комуністичні ідеї. Статут товариства було прийнято на його першому з'їзді в січні 1920 р., після чого до нього почали долучатись поодинокі робітничі об'єднання («Злуча» з Торонто, «Самообразовання» з Едмонтона, «Дзвін» з Гамільтона, «Воля» з Монреаля тощо) [2, с. 42–43, 54–55]. Такі з'їзди проходили щороку.

Офіційним органом Товаришества у 1919 р. стала щотижнева газета «Українські робітничі вісті» з редактором Д. Лобаяем, що у 1920 р. виходить двічі на тиждень, у 1924 р. – тричі, а з 1935 р. – щодня і стає першою українською щоденною газетою в Канаді. У 1937 р. її перейменовують на «Народну газету» [17, р. 99], підкреслюючи цим самим її інтернаціональне, а не суто українське значення. Після виходу Д. Лобая з рядів комуністів її редакторами стають М. Попович, М. Шаткульський [5, с. 136].

Оскільки у 1920-ті рр. виникає багато фермерських об'єднань, комуністичний провід на своєму п'ятому з'їзді у Вінніпезі в лютому 1924 р. вирішує змінити назву організації на Товариство «Український робітничо-фермерський дім» (далі – ТУРФДім) [1, с. 278], а його керівництво отримує назву Центрального виконавчого комітету (далі – ЦВК), який складався з 5 членів [10, с. 7, 10]. Урядом Канади організацію з новою назвою легалізовано (тобто надано чартер) 21–24 жовтня 1924 р. [2, с. 77]. До ЦВК ТУРФДому входили Д. Лобай (секретар ЦВК до 1923 р.), М. Шаткульський (секретар ЦВК з 1924 р.), Т. Кобзей, Т. Кульчицький, Я. Тимочек, Ю. Люльчак та ін.

Коли ТУРФДім дійшов до піку розквіту діяльності, з України почали приходити вісті про голодомор, заслання до Сибіру селянства (так званих куркулів), розстріли української інтелігенції. У своїх спогадах член Політбюро Комуністичної партії Канади (далі – КПК) та ЦВК ТУРФДому Т. Кобзей писав про реакцію членів ТУРФДому на ситуацію в

Україні та долю реемігрантів-комуністів: «Ми, гурток партійних членів у проводі ТУРФДім, почали сходитись ще в 1932 році й обговорювати ці події в Україні та радились, що робити далі. В цій гуртку були: Д. Лобай, Т. Кобзей, Т. Кульчицький, ... О. Хоміцький, М. Смит, Н. Гандзюк і М. Кашак, потім до нас дійшли ще М. Змійовський, С. Хвалібога, М. Бречка, І. Гжибаковський та Т. Пилипас.

Нарешті в 1933 році наспіла вістка, що комісар [освіти] УСРСР Микола Скрипник... скінчив самогубством... Згодом після самогубства Скрипника скінчили самогубством П. Любченко, М. Хвильовий, потім у 1934 році арештовано Ірчана і Сембая, яких згодом розстріляли. Цього вже, як то кажуть, було нам забагато» [4, с. 29–30]. Інформація про ці події була вражаючою для Т. Кобзея та його однодумців, враховуючи, що на нараді ТУРФДому і братніх організацій діяльність репресованих визнали контрреволюційною, а правоту радянської влади – безсумнівною. Всі ці новини, включно з розстрілами ідейних комуністів, призвели до розколу в інтернаціональному блоці.

Як би дивно це не звучало, але розкол не вплинув суттєво на розвиток комуністичних організацій в діаспорі, членство яких тільки зросло. За статистичними даними члена ТУРФДому Матвія Волинця (псевдонім М. Шаткульського), на 1931 р. у ньому було понад 6500 осіб, об'єднаних у загальних (чоловічих), жіночих та молодіжних відділах [2, с. 132]. Згідно з цифрами, поданими О. Мартиновичем, на 1935 р. ТУРФДім разом із жіночою й молодіжною секціями нараховував 8838 осіб [14, р. 303]. О. Войченко стверджує, що на 1939 р. кількість членів українських комуністичних товариств зросла до 10 000 [16, р. 180]. М. Царинник наводить інші показники, за якими у 1932 р. ТУРФДім і братні організації налічували 8080 осіб, а у 1938 р. – 15 000 осіб [12, р. 199]. Останню цифру зустрічаємо також у О. Потребенко [15, р. 261].

В опозиції до керівників товариства опинились вищезгадані особи, які визнавали політику Москви терором. Відкритий спротив вони показали на партійній конференції у березні 1935 р. перед з'їздом у Вінніпезі. Д. Лобай засудив сталінську політику в Україні: «В цій промові я піддав гострій критиці всю русотяпську політику на Україні, заявивши відкрито, що провідних людей на Україні арештують і винищують за те, що вони українці» [6, с. 758]. Його слова підтримали Т. Кульчицький, Т. Кобзей, С. Хвалібога, М. Змійовський. Усі вони були членами ЦВК, через що до наступного виконавчого комітету з них було включено лише Т. Кобзея, котрий наприкінці 1935 р. також залишає товариство. У той час Д. Лобай разом з І. Зелезом видає брошуру «За дійсне положення на Радянській Україні» з критикою сталінського терору, а опозиціонер Т. Кобзей пише одноднівку «Всім, що хочуть знати правду» [8, с. 78]. У брошурі, розісланій передплатникам преси ТУРФДому, Д. Лобай звинувачував провідників комуністичного руху М. Шаткульського, оскільки останній мав доступ до всіх

радянських публікацій, та І. Навізівського, який нещодавно був у УСРР для з'ясування обставин арешту Мирослава Ірчана та І. Сембая, у замовчуванні правди про події в Україні. Одразу після цього вийшла серія статей про Д. Лобая в «Українських робітничих вістях», написаних І. Бойчуком, М. Поповичем, М. Шатульським, І. Навізівським. Нарешті ТУРФДім підготував, так би мовити, догану Д. Лобаю і попросив її підписати провідних активістів товариства. Т. Кобзей, С. Хвалібога, М. Зміївський відмовились поставити свої підписи та приєднались до Д. Лобая [13, р. 378–381].

Канадська письменниця та соціалістка О. Потребенко називала цю групу «незалежними комуністами» [15, р. 257], тобто такими, що діяли окремо від партії.

Колишні члени комуністичного об'єднання, котрі зрозуміли справжню роль більшовиків в Україні, створюють соціалістичну організацію «Українське робітничо-фермерське освітнє товариство» (далі – УРФОТ) з відділами у Вінніпезі й Трансконі. Офіційним органом товариства з 1936 р. стає газета «Правда» з редактором Д. Лобаєм, яка відкрито критикувала сталінізм і його антиукраїнську політику, одночасно не заперечуючи ленінських постулатів. Але організація залишалась нечисельною й непопулярною [12, р. 198–199]. До початку Другої світової війни кількість соціалістів доходила ледве до 500 [16, р. 180]. Т. Кобзей був секретарем новоствореної організації та згадував про всі етапи розвитку соціалістичного руху в Канаді: «Мені, як секретареві, доручено переписатись з товаришами Довганем, Сободем та Підгайним у Детройті які кілька років раніше виступили з контрольованого комуністичною партією Союзу Українських Робітничих Організацій у ЗДА, – і так постало об'єднання канадських організацій з детройтським СУРО. Ще потім зайшла потреба скликати з'їзд який відбувся в Торонті 30 і 31 липня та 1 серпня 1936 року. З'їзд був скликаний за згодою товариств Вінніпег, Трансконі і Портедж ля Прері, Українським Просвітним Товариством з Монреалю і Товариством «Каменярі» з Торонта та детройтським СУРО» [4, с. 36]. На цьому з'їзді було засновано «Федерацію українських робітничо-фермерських організацій».

На політичній арені соціалісти підтримували соціал-демократичну Федерацію кооперативної співдружності на чолі з Дж. Вудсвортом. 16 листопада 1936 р. вони запросили її лідера на виступ до канадсько-українського інституту «Просвіта» у Вінніпезі, на який прийшло 500 осіб. Прихильники ТУРФДому зірвали цю зустріч, чим охолодили взаємини з Дж. Вудсвортом [13, р. 391].

На наступній конференції у грудні 1936 р. Федерація українських робітничо-фермерських організацій змінила назву на Союз українських організацій (далі – СУО), а назву газети «Правда» на «Вперед» (щотижневик, 1938–1940 рр.) [8, с. 78–79]. Це сталось після успішного позову М. Поповича на «Правду» за викрадення і продаж списку адрес передплатників «Українських робітничих вістей» і

ознаменувалось не лише зміною назви, але й переїздом до Торонто. У Торонто Д. Лобай встановлює альянс з невеличкою групою українських троцькістів. Організація продовжує залишатись малочисельною [13, р. 391]. І досі складно встановити суспільно-політичну спрямованість СУО. Хоча через зв'язки із троцькістами дехто на перших порах і зараховував його членів до цієї течії, однак такі судження заперечує член ЦК КПК та ТУРФДому І. Бойчук [11, р. 58]. Прямим доказом відмови від комуністичних постулатів стала участь СУО (який на 1940 р. уже був перейменований на Українську робітничу організацію), разом з іншими національно-патріотичними організаціями діаспори, у створенні Комітету українців Канади у 1940 р.

І. Бойчук характеризував свого колишнього однодумця Д. Лобая, як невідданого комуніста, що ніколи б «не поширював листівок чи марширував на демонстраціях», що він і його прихильники залишили ТУРФДім у складні часи, які позначились тиском партії на «етнічні організації задля великого «повороту до класової боротьби». Тому не дивно, що вони були швидко затавровані як зрадники, агенти капіталізму і т. д.» [11, р. 58]. Таким чином, І. Бойчук намагається захистити членів ТУРФДому, виправдати їх дії. З відстані часу він все ж усвідомлює, що критика Д. Лобаєм радянського режиму була заслуженою [11, р. 58].

На думку М. Марунчака, діяльність Д. Лобая та його прибічників показувала бажання полишити комуністичні позиції й об'єднати всі некомуністичні організації в українській діаспорі Канади [8, с. 78–79]. Однак, маючи таке минуле, зробити це було непросто. Провідними представниками соціалістичних товариств у Канаді були Д. Лобай, Т. Кобзей, С. Хвалібога, Т. Кульчицький, Ю. Елендук та ін.

Окрім зазначених вище організацій, соціалістичний рух у Канаді був представлений Українським трудовим об'єднанням (далі – УТО), яке вийшло з середовища Українського народного дому наприкінці 20-х років ХХ ст. Його ідейним творцем був М. Мандрика [8, с. 80]. М. Мандрика прибув до Канади у серпні 1928 р. і виголосив близько 60 доповідей про ситуацію у світі та Україні, в тому числі Кубані й Зеленому Кліні, про питання соціалізму, інтернаціоналізму, націоналізму, кооперативного руху, більшовицьких репресій, українську культуру тощо. Упродовж 1930–1931 рр. він продовжив свої тури Канадою та прочитав близько 200 лекцій, видав теоретико-ідеологічні праці «Будучність українського населення в Канаді» (Вінніпег, 1929), «Теорія господарської демократії» (Вінніпег, 1934). Остання, завдяки перекладу на англійську мову та старанням М. Лучковича, у 1936 р. знайшла зацікавлених читачів серед канадських політиків в особі Дж. Вудсворта. Секретар партії Н. Прістлі допомагав поширювати книгу серед українців. Незалежна робітничая партія Манітоби також ознайомилась з виданням [9, с. 199, 202–206]. Зі своїх спостережень М. Мандрика писав, що в Канаді зовсім небагато радянських більшовиків, а більшість

українських комуністів – це представники діаспори, що витрачають власні заробітки на справу комуністичного руху і завдяки їм «в Канаді приучаються інші національності дивитися на українців як на комуністів, ворогів всякого громадського ладу» [7, с. 36–37]. У 1930 р. до Канади з візитом прибув відомий соціалістичний лідер М. Шаповал [9, с. 204].

УТО пов'язувало своє ідейне підґрунтя з Українською партією соціалістів-революціонерів у Празі та Українською соціалістичною радикальною партією у Львові. УТО, яке працювало майже десять років, очолювали М. Мандрика, В. Баран, В. Брилинський, Д. Гунькевич, С. Котик, В. Левицький, П. Павлюкевич, О. Бассова, С. Ємчук, С. Задорний, Н. Лібер, І. Палка та ін. [8, с. 81].

У середовищі громадських організацій діаспори соціалісти займали двояке становище. Їх негативно характеризували ліберали. Причому СУС навіть був ініціатором невдалого судового процесу проти УТО. Зі свого боку, консерватори сприймали їх як противників української церкви [9, с. 203], комуністи – як опортуністів.

Висновки. Отже, в 1918–1939 рр. у діаспорі Канади був досить поширений комуністичний рух, який організаційно оформився в Товариство «Український робітничо-фермерський дім» (до 1924 р. – під назвою Товаришення «Український робітничий дім»). Його соціальну базу склали працівники у сфері промисловості, сільського господарства та безробітні. Пік популярності цього руху припадає на початок 30-х рр. ХХ ст., однак звістки про голодомор 1932–1933 рр., сталінські репресії, розкуркулення та розстріли ідейних комуністів, факт існування яких заперечували більшість членів ТУРФДому, призводять до його розколу і відходу частини його прибічників.

Ті ж колишні прихильники комуністичного руху, котрі розчарувались в його постулатах і політиці більшовиків в Україні, створюють власні соціалістичні товариства, що мали на меті об'єднати всі робітничі некомуністичні організації Канади. Новий соціалістичний рух у 1930-ті рр. тільки формувався, був нечисленним, а тому не встиг широко розгорнути свою діяльність і досягнути впливу в українській громаді. Однак СУО успішно влився у національно-патріотичний блок організацій і, як відомо, стояв біля витоків Комітету українців Канади.

1. Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді. Мюнхен: Український вільний університет, 1977. 341 с.

2. Волинець М. 15 років ТУРФДім 1918–1933. Вінніпег: Накладом Робітничо-фермерського видавничого товариства, 1933. 190 с.

3. Кобзей Т. На тернистих та хрещатих дорогах: спомини з півсторіччя в Канаді. Т. 1. Скрантон: Видані коштом автора, 1972. 144 с.

4. Кобзей Т. На тернистих та хрещатих дорогах: спомини з півсторіччя в Канаді. Т. 2. Вінніпег: [б. в.], 1973. 122 с.

5. Кравчук П. П'ятдесят років служіння народу: до історії української народної преси в Канаді. Торонто: Українське життя, 1957. 249 с.

6. Лобай Д. Комуністичний рух серед українців Канади. *Пропамятна книга Українського народного дому у Вінніпегу* / Матеріали до цієї книги зібрав і написав Семен Ковбель; зредагував проф. Д. Дорошенко. Вінніпег: Видано заходами і коштом Українського народного дому у Вінніпегу, 1949. С. 749–763.

7. Мандрика М. Шлях українського робітництва в Новім краю. Вінніпег: Правда і воля, 1929. 43 с.

8. Марунчак М.Г. Історія українців Канади: у 2 т. Т. 2. Вінніпег: Накладом Української вільної академії наук в Канаді, 1991. 512 с.

9. Сорока М.В. Багатогранність постаті Микити Мандрики в українському і канадському суспільно-культурному дискурсі. *Західньоканадський збірник*. Ч. 8. Едмонтон; Острог: Національний університет «Острозька академія», 2020. С. 196–222.

10. Статут Товариства Український робітничо-фермерський дім, заінкорпорованого на цілу Канаду 1924 р. Вінніпег: [б. в.], 1925. 36 с.

11. Boyd J. A noble cause betrayed... but hope lives on: pages from a political life; memoirs of a former Ukrainian Canadian communist. Edmonton: Canadian institute of Ukrainian studies press, University of Alberta, 1999. 86 p. (Occasional research reports, № 64).

12. Carynyk M. Swallowing Stalinism: pro-communist Ukrainian Canadians and Soviet Ukraine in the 1930s. *Canada's Ukrainians negotiating an identity* / Ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk. Toronto; Buffalo; London: Published in association with the Ukrainian Canadian Centennial committee by University of Toronto press, 1991. P. 187–205.

13. Makuch A. Fighting for the soul of the Ukrainian progressive movement in Canada: the Lobayites and the Ukrainian Labour-Farmer Temple Association. *Re-imagining Ukrainian Canadians: history, politics, and identity* / edited by Rhonda L. Hinthor and Jim Mochoruk. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto press, 2011. P. 376–400.

14. Martynowych O. T. *Ukrainians in Canada: the interwar years*. Book 1: Social structure, religious institutions, and mass organizations. Edmonton; Toronto: Canadian institute of Ukrainian studies press, 2016. XXIV, 650 p.

15. Potrebenko H. *No streets of gold: a social history of Ukrainians in Alberta*. Vancouver: New star books, 1977. 311 p.

16. Woycenko O. Community organizations. *A heritage in transition: essays in the history of Ukrainians in Canada* / Ed. by Manoly R. Lupul. Toronto: Published by McClelland and Stewart, 1982. P. 173–194.

17. Zyzyk P. *The Ukrainians in Manitoba: a social history*. Toronto: University of Toronto press, 1953. 232 p.

References

1. Borovyk M. (1977). *Ukrains'ko-kanads'ka presa ta ii znachennia dlia ukrains'koi menshyny v Kanadi* [The Ukrainian-Canadian press and its significance for the Ukrainian minority in Canada]. Munic: Ukrains'kyj vil'nyj universytet. 341 p. (in Ukrainian).

2. Volynets M. (1933). *15 rokiv TURFDim 1918–1933* [15 years of ULFTA 1918–1933]. Winnipeg: Nakladom Robitnycho-farmers'koho vydavnychoho tovarystva. 190 p. (in Ukrainian).

3. Kobzej T. (1972). *Na ternystykh ta khreschatykh dorohakh: spomyny z pivstorichchia v Kanadi* [On thorny and cross-shaped roads: memories from half a century in Canada]. (Vol. 1). Winnipeg: [b. v.]. 144 p. (in Ukrainian).
4. Kobzej T. (1973). *Na ternystykh ta khreschatykh dorohakh: spomyny z pivstorichchia v Kanadi* [On thorny and cross-shaped roads: memories from half a century in Canada]. (Vol. 2). Winnipeg: [b. v.]. 122 p. (in Ukrainian).
5. Kravchuk P. (1957). *P'iatdesiat rokiv sluzhinnia narodu: do istorii ukrainskoi narodnoi presy v Kanadi* [Fifty years of serving the people: to the history of the Ukrainian people's press in Canada]. Toronto: Ukrainske zhyttia. (in Ukrainian).
6. Lobaj D. (1949). *Komunistychnyj rukh sered ukraintsiv Kanady* [Communist movement among the Ukrainians of Canada]. *Propamiatna knyha Ukrains'koho narodnoho domu u Vinnipehu* [The Commemorative book of the Ukrainian People's House in Winnipeg] / S. Kovbel' (Comp.); D. Doroshenko (Ed.). Winnipeg: Vy'dano zaxodamy` i koshtom Ukrayins`kogo narodnogo domu u Vinnipegu. 863 p. (in Ukrainian).
7. Mandryka M. (1929). *Shliakh ukrains'koho robitnytstva v Novim kraiu* [The path of Ukrainian labour in the New land]. Winnipeg : Pravda i volia. 43 p. (in Ukrainian).
8. Marunchak M.H. (1991). *Istoriia ukraintsiv Kanady: u 2 t.* [The history of Ukrainians of Canada: in 2 vols.]. (Vol. 2). Winnipeg: Nakladom Ukrains'koi vil'noi akademii nauk v Kanadi. 512 p. (in Ukrainian).
9. Soroka M.V. (2020) *Bahatohrannist' postati Mykyty Mandryky v ukrains'komu i kanads'komu suspil'no-kul'turnomu dyskursi* [The versatility of the figure of Mykyta Mandryka in the Ukrainian and Canadian social and cultural discourse]. *Zakhidn'okanads'kyj zbirnyk* [Western Canadian miscellany]. Pt. 8. Edmonton; Ostroh: Natsional'nyj universytet «Ostroz'ka akademiia». P. 196–222. (in Ukrainian).
10. *Statut Tovarystva Ukrains'kyj robitnycho-farmers'kyj dim, zainkorporovanooho na tsilu Kanadu 1924 r.* (1925). [Statute of the Ukrainian labour-farmer temple association, incorporated all over Canada in 1924]. Winnipeg: [b. v.]. 36 p. (in Ukrainian).
11. Boyd J. (1999). *A noble cause betrayed... but hope lives on: pages from a political life; memoirs of a former Ukrainian Canadian communist*. Edmonton: Canadian institute of Ukrainian studies press, University of Alberta. 86 p. (Occasional research reports, № 64).
12. Carynnyk M. (1991). *Swallowing Stalinism: pro-communist Ukrainian Canadians and Soviet Ukraine in the 1930s. Canada's Ukrainians negotiating an identity / Ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk*. Toronto; Buffalo; London: Published in association with the Ukrainian Canadian Centennial committee by University of Toronto press. P. 187–205.
13. Makuch A. (2011). *Fighting for the soul of the Ukrainian progressive movement in Canada: the Lobayites and the Ukrainian Labour-Farmer Temple Association. Re-imagining Ukrainian Canadians history, politics, and identity / Edited by Rhonda L. Hinthner and Jim Mochoruk*. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto press. P. 376–400.
14. Martynowych O.T. (2016). *Ukrainians in Canada: the interwar years*. Book 1: Social structure, religious institutions, and mass organizations. Edmonton; Toronto: Canadian institute of Ukrainian studies press. XXIV. 650 p.
15. Potrebenko H. (1977). *No streets of gold: a social history of Ukrainians in Alberta*. Vancouver: New star books. 311 p.
16. Woycenko O. (1982). *Community organizations. A heritage in transition: essays in the history of Ukrainians in Canada / Ed. by Manoly R. Lupul*. Toronto: Published by McClelland and Stewart. P. 173–194.
17. Yuzyk P. (1953). *The Ukrainians in Manitoba: a social history*. Toronto: University of Toronto press. 232 p.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.10>
УДК 930.25(477)(314.1)

Світлана Кагамлик

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID: 0000-0003-4732-1410

Email: kagam@i.ua

ПРОТИСТОЯННЯ В КОЛАХ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖВОЄННОЇ ЕМІГРАЦІЇ: ДВА ПОЛЮСИ БАЧЕННЯ СПРАВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК

Анотація. Метою статті є аналіз специфіки архівно-музейної діяльності українських емігрантів 20-х – 30-х років ХХ ст. та з'ясування сутності і причин розходження їхніх поглядів на справу збереження української архівної спадщини.